

Om svensk och rysk kommunism.

Lars Björlin

Förbindelserna mellan centrum och periferi i den kommunistiska världsrörelsen har varit ett centralt tema i forskningen kring kommunismen långt innan de f d sovjetiska arkiven blev tillgängliga i slutet av 1980- och början av 1990-talen.¹ I Sverige har vi en nära 50-årig forskningstradition på området.² Och frågan är fortfarande intressant ur flera aspekter. Det råder idag ingen tvekan om att Vänsterpartiet och dess föregångare, omfattande även oppositionen i Sveriges Socialdemokratiska Parti under första världskriget, upprätthöll nära kontakter med den kommunistiska världsrörelsen, med dess ledning och med systerpartier. Det pågår forskning på området, och de punktvisa resultat som vi kan ta del av visar att kontakterna tidvis varit intensiva och att man från sovjetisk sida hävdade sina intressen och

1. För denna tematiska inriktning på 1990-talet se ex. T. Rees and A.Thorpe (ed.) *International Communism and the Communist International 1919-43*, Manchester U.P 1998.

2. Se översikt av L.A.Norborg i L.A.Norborg, K.Lindkvist, U.Nymark, S-E-Liedman, *Lik i garderoben? En rapport om SKP/VPK:s internationella förbindelser*, Vänsterpartiet 1996.

också fått dem tillgodosedda. Men sammanfattande resultat som ger en helhetsbild av kontakternas omfattning, djup och innebörd över tid, finns ännu inte.³ Det är därför svårt att tala om den svenska kommunistiska rörelsen som "fjärrstyrd" eller som en produkt av en "konstruerad" bild, ett hot, innan vi ännu har en djupare kunskap om förhållandet mellan centrum och periferi i den kommunistiska världsrörelsen. Begreppet "fjärrstyrd" myntades på 1950-talet, under starka antikommunistiska stämningar, av den socialdemokratiska politikern Paul Björk och låter oss förstå att man i den tiden såg svensk kommunism som uteslutande ett instrument för sovjetiska intressen. Mina tankar kring frågan om förbindelserna mellan svensk och rysk kommunism, om påverkan och följsamhet kan sammanfattas i följande fyra problem:

1/Under större delen av 1900-talet har den vänstersocialistiska/kommunistiska rörelsen i Sverige ingått en större internationell "gemenskap" under ledning av Sovjetunionens kommunistiska parti.⁴ Den svenska kommunistiska rörelsen har varit en sektion i Kommunistiska Internationalen (KI) 1919-1943, den svenska rörelsen har varit en entitet i de av Sovjetunionens kommunistiska parti (VKP(b)) ledda "övergångsorganisationerna" under andra världskriget,⁵ och

3. Vänsterpartiets vitbok från 1996, *Liken i garderoben*, redovisar inte den forskning som utförts under 1990-talet. L.A.Norborgs bidrag, en översikt över forskningen kring svensk kommunism, behandlar uteslutande vetenskaplig litteratur som kommit till innan det blev möjligt att ta del av arkiven i de forna öststaterna. Den litteratur som Norborg stödjer sig på redovisar spänningen mellan centrum och periferi i den kommunistiska rörelsen. Men Norborg har inte problematiserat motiv, linjer och instrument som den centrala ledningen möjligen kunde utnyttja för att nå sina syften. Jan Bolin har i sin avhandling *Parti av ny typ? Skapandet av ett svenskt kommunistiskt parti 1917-1933*, Akademitryck 2004 framhållit diskrepansen i den kommunistiska politiken på central och lokal nivå med hänsyn till det svenska partiets internationella kontakter. Ju "längre ner" mot lokal nivå i organisationen vi rör oss, desto starkare blir influenserna från den nära omvärlden på politiken. Det är ett problem som kan diskuteras. Eventuella direktiv från världsrörelsens centrala ledning behövde inte nödvändigtvis stanna i partiets centrala ledning utan kunde föras vidare, ut i landet och ner i organisationen.

4. Jag lämnar här Zimmerwaldrörelsen utanför framställningen. Denna fredsrörelse spelade en särskild roll när Sverges Socialdemokratiska vänsterparti (SSV) lät sig anslutas till Kommunistiska internationalen i mars 1919.

5. G.M. Adibekov, *Kominform i poslevoennaja Jevropa 1947-1956*, Moskva 1994, s. 15 ff

från 1946 i Sovjetunionens Kommunistiska partis (SUKP) Internationella avdelning. Det svenska partiet var placerat i KI:s och senare SUKP:s skandinaviska enhet.

Den svenska kommunistiska rörelsen har emellertid också upprätthållit kontakter med andra kommunistiska stater. Det är ett stort och ännu orört forskningsområde. Nära till hands ligger emellertid att nämna att Vänsterpartiet Kommunisterna under 1970- och 80-talen intog en större distans till Sovjetunionens kommunistiska parti. Det innebar emellertid inte att man vände den kommunistiska världsrörelsen ryggen. Det förefaller som om den politiska tyngdpunkten försköts. Kontakter upprätthölls med Tyska Demokratiska Republiken, DDR.⁶ Den delen av den svenska kommunistiska rörelsens internationella kontaktnät lämnar jag i det här sammanhanget utanför. Det problem som är centralt i denna text är vilka motiv Sovjetunionens Kommunistiska Parti har haft för att upprätthålla långvariga och nära kontakter med den kommunistiska rörelsen i Sverige.

2/Rysslands/Sovjetunionens Kommunistiska Parti (RKP/VKP(b)) har med olika medel i ett tidigt skede skaffat sig ett inflytande över den svenska sektionen i Kommunistiska Internationalen liksom i andra sektioner i världsrörelsen. Detta inflytande har kunnat upprätthållas även under och efter Andra världskriget. Världsrörelsens ledning har använt sig av hemliga kanaler⁷ samt öppna politiska och icke-politiska kontaktvägar för att vidga och vidmakthålla sina förbindelser. Denna maktposition försökte man, så långt jag idag känner till källmaterialet, från sovjetisk sida utnyttja ännu under 1970-talets senare hälft.⁸

6. Om relationerna till DDR se W.Schmidt, *Antikommunism och kommunism under det korta nittonhundratalet*, Nordic Academic Press 2002, kapitel 7, s 339 ff.

7. Se ex. P.Huber, "The Moscow Headquarters of the Comintern: Departments, Leading Organs, Soviet Influence and Decision Making" i N.E.Rosenfeldt, B.Jensen, E.Kulavig (ed.) *Mechanisms of Power in the Soviet Union*, MacMillan 2000, s. 71 ff

8. Kring den politiska innebörden av kontakterna mellan SUKP och Arbetarpartiet Kommunisterna (APK) idag Sveriges Kommunistiska Parti (SKP) finns ännu ingen forskning.

3/Politiska direktiv och materiellt stöd har tidigt utgått från världsrörelsens centrum till den kommunistiska rörelsen i Sverige. Underlag för dessa politiska direktiv har inhämtats från Sverige, de levererades till KI:s ledning av enskilda partimedlemmar, grupper och fraktioner samt av KI:s utsända emissarier, och fördes vidare till KI:s administrativa och verkställande organ samt till vad vi här kan kalla de regionala enheterna i KI:s organisation. Vilken roll de svenska kommunister som utbildades vid Leninskolan, Västuniversitetet, Partiskolan i Moskva, partiskolan i Björknäs utanför Stockholm samt vid Sirolainstitutet kom att spela är ännu oklart.

Rysslands/Sovjetunionens diplomatiska representation i Sverige har spelat en viktig roll i detta sammanhang. Svenska kommunister (och icke-kommunister) har i samtal med ambassadpersonal lämnat information som förts vidare. Ambassadpersonal har aktivt medverkat i utåtriktade aktiviteter för att främja Sovjetunionens intressen i Sverige.

Direktiven från KI:s ledning har vid upprepade tillfällen verkat hämmande på den svenska kommunistiska rörelsen. Detta har lett till konflikter med splittringar som följd.

4/Har den svenska kommunistiska rörelsen i sin politik låtit sig påverkas av ryska/sovjetiska krav och ställningstaganden? Jag utgår från att Sveriges kommunistiska parti och dess sidoorganisationer huvudsakligen skulle förverkliga sin politik i Sverige. Svaret på frågan om påverkan/inflytande måste alltså sökas i empiriska studier av den svenska kommunistiska rörelsens handlande på olika inrikespolitiska arenor, på riksplånet likaväl som på det regionala och det lokala planet. Det inflytande som VKP(b) hade i svensk kommunism behöver inte innebära enighet mellan "Moskva och Stockholm". Som exempel kan nämnas att Exekutivkommittén i Moskva genom Otto Wille Kuusinen i mitten på 20-talet avrådde det svenska partiet från att bilda ett fackligt block vid sidan om Landsorganisationen. Resultat blev den kända Enhetskommittén. Och vi finner ett liknande "ingripande" från den ryska ambassaden några år efter andra världskriget. Den svenska partiledningen önskade knyta en av sido-

organisationerna närmare partiet för att markera dess kommunistiska tillhörighet. Den ryske ambassadören i Stockholm avrådde med hänvisning till att detta skulle kunna skada organisationens renommé och försvåra för Sovjetunionens Kommunistiska parti att få gehör för sina intressen i Sverige.

Den källmässigt svåråtkomliga illegala verksamhet som svenska kommunister ägnade sig åt i samverkan med VKP(b) under senare delen av 1930-talet och under kriget lämnar jag i detta sammanhang utanför.

Rysslands/Sovjetunionens Kommunistiska Parti RKP/VKP(b) hade under 1920-talets första år via Kommunistiska Internationalens ”administrativa” enheter med sido- och underorganisationer, skaffat sig möjligheter att utöva inflytande över den unga svenska kommunistiska rörelsen.⁹ Sveriges Kommunistiska Parti (SKP) försattes i en beroendeställning – som, så långt vi idag känner till, var ett faktum ännu på 1960-talet. Mekanismerna för hur denna över- och underordnandeprocess gått till är ännu i flera avseenden oklara. Kommunistiska Internationalens ledning, Exekutivkommittén (EKKI), hävdade tidigt sin rätt att vidta politiska åtgärder som påverkade de enskilda sektionernas verksamheter.¹⁰

KI:s och VKP(b):s hemliga verksamheter med sikte på Sverige har vi ännu inte kunnat få ta del av.¹¹ Kring KI:s Avdelning för Internationella förbindelser (OMS)¹² har vi en begränsad kunskap.

9. Säkerhetskommisionens granskning av den svenska säkerhetstjänstens verksamhet under efterkrigstiden är intressant, också på det sättet att man aldrig presenterade en bild av innebörden av kontakterna mellan de kommunistiska rörelserna i Sovjetunionen och Sverige, empiriskt förankrad i en dokumentation efter Sovjetunionens kommunistiska parti med under- och sidoorganisationer.

10. Sommaren 1920 drogs KI:s då nyupprättade byrå i Amsterdam in. Beslutet sammanfaller i tid med en centralisering av sido- och underorganisationer till Moskva. Samtidigt offentliggjordes Villkoren för medlemskap i Kommunistiska Internationalen – vilka väckte stort uppseende. Mellan Amsterdambyrån och den vänstersocialistiska/kommunistiska rörelsen i Skandinavien fördes en korrespondens som syftade till att organisera en konferens i Västeuropa – uppenbart vid sidan om EKKI:s ledning.

11. Se ex, P.Huber, a.a.

12. Efter begynnelsebokstäverna i avdelningens ryska benämning Otdel Mezhdunarodnych Svjazej.

OMS hade utan tvivel politisk betydelse för den kommunistiska rörelsen i Sverige under mellankrigstiden. En av avdelningens förbindelsepunkter var placerad i Stockholm, som centrum för persontrafik, litteratursmuggling och penningtransaktioner.¹³ Under 1920-talet leddes OMS:s verksamhet i Stockholm av kommunisten Oskar Samuelson, 1929 utesluten ur den kommunistiska världsrörelsen som renegat. För en rörelse med dålig ekonomi i alla sina förgreningar var det sannolikt inte svårt att låta sig bindas till KI:s ledning via ekonomiska operationer. Informella men öppna, icke-politiska, kanaler för kontakter och inflytande utvecklades också, parallellt med de öppna politiska och hemliga linjerna. Allryska Sällskapet för Kulturella förbindelser (VOKS) blev ett sådant instrument för den sovjetiska utrikespolitiken.¹⁴ Den svenska sammanlutningen, Sällskapet Sverige – Sovjetunionen, med rötter i 1920-talet, blev det instrument som man i Moskva utnyttjade för sina syften liksom den kommunistiskt dominerade arbetaridrotten.¹⁵

I denna process skall vi emellertid inte bortse från att det från svensk sida också fanns en beredvillighet att låta sig inordnas under Kommunistiska Internationalens ledning. Det utvecklades tidigt en lojalitet med Sovjetunionen, något som hade sitt upphov i Ryska revolutionen och Sovjetunionen som idé, som förverkligad utopi. Detta, tillsammans med den företeelse som vanligen benämns självkritik, samtal mellan representanter för KI:s ledning och representanter för sektionen, gav tidigt Rysslands Kommunistiska Parti/VKP(b) en

13. L.Björlin, "Russisk guld i svensk kommunisme" i M.Thing (red) *Guldet fra Moskva. Finansieringen af de nordiske kommunistpartier 1917-1990*, Forum 2001, s. 42 ff.

14. G. Rosenfeld, "Zum Geleit. Die Problematik der sowjetischen Aussenpolitik zwischen den beiden Weltkriegen" i L.Thomas och V.Knoll (eds.) *Zwischen Tradition und Revolution. Determinanten und Strukturen sowjetischen Aussenpolitik 1917-1941*, F.Steiner Verlag 2000, s.9 ff.

15. L.Björlin, "Kultur och politik. Kommunistiska frontorganisationer i Sverige" i H.Blomqvist och L.Ekdahl, *Kommunismen hot och löfte. Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917-1991*, Carlssons förlag 2003, s. 39 ff. Den långa process som 1929 ledde fram till att en sektion av Röda Sportinternationalen (RSI) bildades i Sverige (Arbetarnas Idrottsförbund) var resultatet av starka påtryckningar från Moskva.

upphöjd ställning som godtogs av sektionerna.¹⁶

Den kommunistiska rörelsen i Sverige har emellertid aldrig reservationslöst slutit upp bakom den politik som världsrörelsens centrum hävdade under bolsjeviserings- och russificeringsprocesserna. Under 1920-talet, ett tentativt decennium i den kommunistiska rörelsens historia, genomgick både de centrala och perifera enheterna av rörelsen djupgående och långt verkande förändringar. Förändringarna i KI:s organisationer i Skandinavien, här i kronologisk ordning, Skandinaviska Byrån, Germanska språkgruppen, Skandinaviska Federationen och Skandinaviska Ländersekretariatet, var moment i centraliseringsprocessen med avsikt att knyta sektionerna i Danmark, Island, Norge och Sverige närmare ledningen i Moskva. Bolsjevisering och centralisering med åtföljande kriser samt nya front- och sidoorganisationer som leddes från Moskva gav relationerna mellan centrum och periferi ett nytt innehåll. Som exempel kan nämnas att Kominterns och Kommunistiska Ungdomsinternationalens (KIM) emissarier tog aktiv del i de interna konflikterna med mandat från EKKI och KIM och sändebuden höll respektive ledning i Moskva underrättad om händelsernas gång med detaljerad information.¹⁷ Tonen blev hårdare, kraven på följsamhet mer långtgående.¹⁸ Efter de djupa motsättningarna i SKP i mitten av 1920-talet tog av allt att döma EKKI:s egna emissarier i Sverige över initiativet i det politiska rekonstruktionsarbete som då inleddes.¹⁹

Under 30-talet förefaller den svenska sektionen (och andra sektioner?) ha blivit mer följsam gentemot den centrala ledningen i

16. A. Vatlin, *K voprosu o "rusifikatsii" Kominterna*, opublicerat föredrag, Hannover 2004

17. Se ex uppställning över hur stödet till den svenska sektionen fördelade sig i regionala och lokala organisationer i Sverige i anslutning till krisen i SKP hösten 1929. Fond 495 opis 25 delo 140 blad 181-195. RGASPI

18. Se ex. Protokoll EKKI:s Lilla Byrå 15/1 1921, fond 495 opis 2 delo 6, "Das Präsidium des Exekutivkomitees der Kommunistischen Internationale an das Zentralkomitee der Kommunistischen Partei Schwedens 12/11 1921", fond 495 opis 2 delo 10, samt fond 495 opis 1 delo 46a, fond 495 opis 2 delo 29 och 31. Samtliga källor i RGASPI

19. Se ex O:s ("Oswald") rapportering till EKKI:s organisationsavdelning i September 1925. Fond 495 opis 25 delo 1174. RGASPI

Moskva, men också mer beroende. Den ”Tredje Periodens politik” hade på den inrikespolitiska arenan fört SKP ut i den politiska periferin. Medlemstalet rasade och det var svårt att hävda och försöka realisera revolutionära ståndpunkter i tider av ekonomisk kris och när den starka svenska socialdemokratin lanserade folkhemstanken. Efter 1929 års kris i SKP kunde partiet räkna endast ca 4.000 medlemmar.²⁰ Detta till trots kunde Skandinaviska Ländersekretariatet ändå informera EKKI:s Organisationsavdelning att det svenska partiet breddat sitt arbete bland massorna ...”umso wichtiger, als die ökonomische Krise in Schweden sich immer mehr entwickelt und die Rolle der schwedischen kommunistischen Partei als Führerin in den immer mehr verschärfenden Klassenkämpfen dementsprechend grösser sein wird.“²¹ Vilken verklighet som döljer sig bakom en sådan bedömning är ännu svår att fastställa. Den kommunistiska rörelsen hade starkare stöd i Norrland. Men det är ändå svårt att tro att den här typen av uttalanden kan ha godtagits i Moskva. De ständigt återkommande propåerna om ekonomisk stöd samtidigt som behovet av ”icke-politiska” frontorganisationer uppenbart gjorde sig alltmer gällande antyder att den svenska kommunistiska rörelsen knappast befann sig i en politisk styrkeposition.

Men vi kan samtidigt se tendenser som pekar åt annat håll. Sven Linderoth, partiets ordförande från 1930 var inte beredd att acceptera alla propåer som partiet fick ta emot från Moskva. Linderoth kunde framhålla att det svenska partiet i och för sig inte hade uppnått vad som varit önskvärt men han kunde också hävda att partiet gjort vad som var möjligt. Den kommunistiska folkfrontspolitiken i mitten av 1930-talet och partiets roll under hösten 1939 och den följande vintern vittnar emellertid knappast om en i förhållande till VKP(b) självständig kommunistisk politik. Direktiven var tydliga. Folkfrontspolitiken gav i och för sig det svenska partiet betydligt vidgade möjligheter i inrikespolitiken medan de krav som man i Moskva ställde på partiet i samband med krigsutbrottet 1939 blev en

20. Vid inträdet i KI 1919 räknade partiet drygt 17.000 medlemmar.

21. Fond 495 opis 25 delo 168, RGASPI

katastrof för hela den kommunistiska rörelsen. Förlusten av medlemmar vittnar om hur hårt den svenska partiledningens ställningstagande i samband med omsvängningen i den sovjetiska utrikespolitiken hösten 1939 drabbade partiet. Om vi till detta lägger den kunskap vi börjar få om de förfinade kontrollmöjligheter över sektionerna och enskilda individer²² som EKKI:s ledande organ skaffade sig menar jag att huvudintrycket är att de ledande organen i Moskva, i realiteten VKP(b), knöt sektionerna närmare till sig. KI kopplade ett hårt grepp kring den kommunistiska rörelsen i Sverige, också Sveriges kommunistiska parti blev av allt att döma en bricka i Sovjetunionens utrikespolitik.²³

Spänningen i den kommunistiska världsrörelsen mellan centrum och periferi fanns kvar även sedan Kommunistiska Internationalen upplöstes under försommaren 1943. KI:s funktioner överfördes till andra enheter, direkt underställda VKP(b). Det fanns från sovjetisk sida under och efter kriget fortsatt starka intressen att upprätthålla förbindelser också med den svenska kommunistiska rörelsen. Kunskaper om det mer övergripande politiken gentemot de nationella partierna saknar vi ännu. Arkivet efter VKP(b):s internationella avdelning är inte tillgängligt för forskning. Och de handlingar vi kunnat ta del av ger endast begränsad information. Men vi kan konstatera att kulturpolitiken efter kriget fick en mer framträdande roll i den sovjetiska politiken gentemot omvärlden. Och kontaktpunkten fanns på ryska ambassaden i Stockholm. Det förhållandet skall knappast ses som något trenderbrott i sovjetisk utrikespolitik. Det är snarare resultatet av att forskningen uppmärksammat att kulturen spelat en roll i det kalla krigets politik.²⁴

22. Se ex fond 495 opis 25 delo 206.

23. Direktiven från Moskva i samband med händelseutvecklingen under hösten 1939 återfinns i Wilhelm Florins sekretariat i Kominterns arkiv, RGASPI.

24. Se ex. D.Caute, *The Dancer Defects. The struggle for Cultural Supremacy During the Cold war*, Oxford University Press 2003. Utifrån den något mindre skalan vill jag, när det gäller Sverige, hänvisa till Ulrika Sörboms och Maria Gustafssons C-uppsatser från våren 2004 i vilka författarna behandlar frågan om spridningen av rysk litteratur i Sverige under olika perioder efter Andra Världskriget. Denna form av "information" om sovjetisk kultur handhades av VOKS och var ett led i sovjetisk politik under Kalla kriget.

I april 1946 ägde en reorganisering rum inom VKP(b):s internationella avdelning, en förändring som också kom att beröra de kommunistiska partierna i Skandinavien.²⁵ Den ryske historikern Grant Adibekov har tolkat den reorganiserade internationella avdelningens verksamheter som en uppföljning av traditionen från Komintern-tiden.²⁶ Det är en viktig iakttagelse. I den reorganisering av VKP(b):s internationella avdelning som ägde rum inordnades inte bara de traditionellt politiska och handelspolitiska enheterna. Härunder inordnades också facklig och kulturpolitisk verksamhet, genom att den ryska fackföreningsrörelsen och Allryska sällskapet för kulturella förbindelser (VOKS) knöts till VKP(b):s Internationella avdelning. Förbindelserna mellan kommunister verksamma i den svenska fackföreningsförelsen och rysk fackföreningsrörelse är orört forskningsområde. VOKS hade, som framgått, bedrivit verksamhet i Sverige sedan mitten på 20-talet och hade under efterkrigstiden avsevärt breddat sin verksamhet för att nå icke-kommunister likaväl som kommunister.²⁷ Men i Sverige arbetade också omedelbart efter kriget enskilda personer som till Moskva rapporterade kring den svenska inrikespolitiken. Metallkonflikten 1945 följdes på nära håll och den kommunism på svenska²⁸ som Sven Linderoth hävdade i Sveriges riksdag hösten 1946 följdes närgånget från Moskva. Källmaterialet antyder att man från Moskvas sida kanske såg som ett mindre problem just frågan om en kommunism på svenska. Frågan var vilken roll Sveriges Kommunistiska Parti skulle i spela i efterkrigstiden, i svensk politik mellan stormaktsblocken. Detaljerade rapporter om situationen i SKP under åren närmast efter kriget, ett slags ”styrkebesked”, löpte in till Moskva. Men informationen in-

25. Handlingarna i fond 17 opis 162 delo 38, RGASPI. Utrikesminister Tjernyschevs plan 1946 för hur kulturpolitiken skulle användas som ett utrikespolitiskt instrument, se fond 17 opis 128 delo 86, RGASPI.

26. G. M. Adibekov, *Kominform i poslevoennaja Jevropa 1947-1956*, Moskva 1994, s15 ff.

27. L.Björlin, ”Kultur och politik. Kommunistiska frontorganisationer i Sverige” i H.Blomqvist och L.Ekdahl (red.) *Kommunismen Hot och Löfte. Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917-1991*, Carlssons förlag 2003, s.39 ff.

28. J.Hermansson, *SKP/NPK:s idéutveckling efter Komintern*, Uppsala 1984.

hämtades också i direkta samtal²⁹ mellan svenska kommunister och representanter för ryska ambassaden i Stockholm och i samtal med kurirer och rapportörer från Moskva. Kanalerna löpte in i VKP(b):s ledning över bl a den sovjetiska utrikesförvaltningen.³⁰

Det är väl känt att förbindelserna mellan svensk och rysk kommunism under efterkrigstiden så småningom blev allt kyligare. Den sovjetiska in- och utrikespolitiken under kalla kriget påverkade grupperingar inom SKP i allt mer kritisk riktning. Dessa propåer utifrån störde partiets politiska agerande på den inrikespolitiska arenan. Huruvida vi kan tala om en definitiv brytning mellan svensk och sovjetisk kommunism från mitten av 1960-talet får tills vidare vara en öppen fråga. Svaren på de mer inträngande frågorna om vad som ägde rum i VPK under perioden fram till 1976/77 då den kommunistiska rörelsen i Sverige ännu en gång splittrades väntar på en mer inträngande analys. Men av allt att döma var man från Moskva sida angelägen att försöka upprätthålla förbindelserna med VPK och medverka till förbindelserna mellan VPK och det nya partiet Arbetarpartiet Kommunisterna (APK) normaliserades.³¹ På den här punkten finns ännu i september 2004 ingen färdig forskning men källorna antyder att man från Moskva sida gärna såg en återförening mellan de båda partierna. Hur länge VPK upprätthöll närmare kontakter med VKP(b) och systerpartierna i östblocket är också en fråga som kräver ett mer genomarbetat svar. Men Arbetarpartiet Kommunisterna som ännu inte blivit föremål för någon mer ingående forskning, upprätthöll kontakter med Sovjetunionens Kommunistiska Parti fram till 1991. Vilka kontakter denna gren av svensk kommunism, idag Sveriges Kommunistiska Parti (SKP), har med omvärlden får i sammanhanget också förbli en öppen fråga.

29. Samtalsuppteckningar i VOKS:s arkiv, GARF, samt i utrikesförvaltningens arkiv, APRE, Moskva.

30. Av de ännu mycket begränsade studier jag gjort av den politik som utformades i VOKS och som riktades mot Sverige framgår det nära samarbetet mellan VOKS och den ryska utrikesförvaltningen.

31. Register i RGANI, Moskva

Utgångspunkten i min forskning är att den kommunistiska rörelsen i Sverige, som en del av den vänstersocialistiska/kommunistiska grenen av arbetarrörelsen i Skandinavien, stått i nära kontakt med och under inflytande av den ryska/sovjetiska kommunistiska rörelsen dvs den svenska kommunistiska rörelsen har varit en faktor i den politik som letts av Sovjetunionens kommunistiska parti. Från Sovjetisk sida eftersträvade man att med olika medel dominera de nationella partierna.

Men frågan i det sammanhanget blir: i vilken utsträckning har den svenska kommunistiska rörelsen i sin verksamhet på den inrikespolitiska arenan påverkats av sovjetiska intressen? Och på vilket sätt har denna påverkan i så fall kommit till uttryck i den svenska kommunistiska rörelsens verksamhet? De kontakter som funnits mellan radikala socialister och kommunister i Sverige å den ena sidan och ryska bolsjeviker å den andra säger inget om påverkan och inflytande. För att kunna besvara frågan förutsätts att vi ringar in motiv och intressen, som man från rysk/sovjetisk sida visade för att öka sitt inflytande över svensk kommunism. Vi bör dessutom försöka blottlägga de vägar och de politiska instrument man från sovjetisk sida använde för att stärka och upprätthålla sitt eventuella inflytande. Det förefaller mig emellertid vara avgörande att pröva om den politik som man från sovjetisk sida anbefalldes också slog igenom i den svenska kommunistiska rörelsens övriga verksamheter på den inrikespolitiska arenan, de illegala, de hemliga och de öppet redovisade.